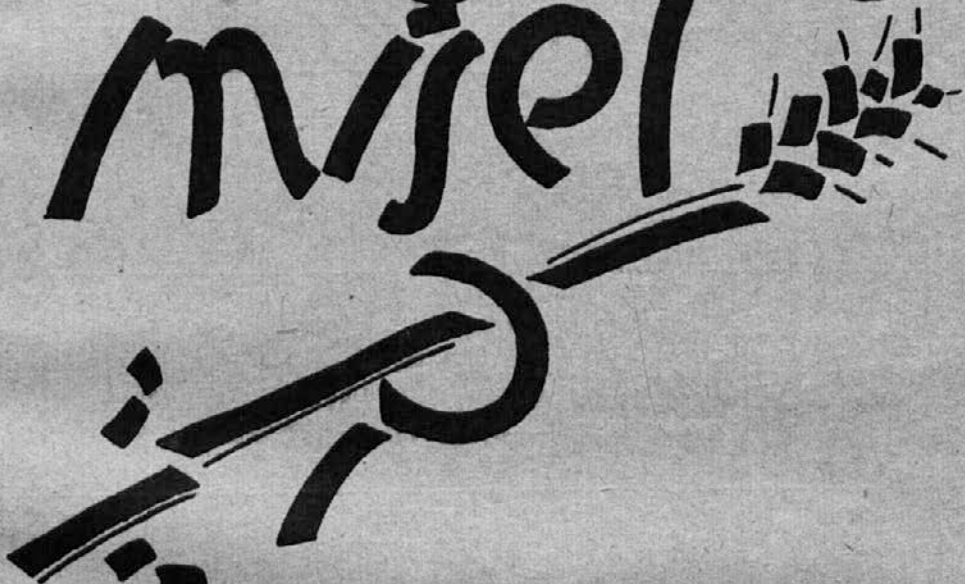

Socijalna misel

A stylized graphic element consisting of thick, black, expressive brushstrokes. It forms a shape reminiscent of a torch or a flame, with a central vertical stroke and several radiating, slightly curved strokes at the top and bottom, giving it a sense of movement and energy.

V spomin Janezu Ev. Kreku

LJUBLJANA — GORICA

L. IV.

ŠT. 11.

1925

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsak mesec. — Uredniki so: Franc Terseglav, Andrej Gosar, Engelbert Besednjak. — Upravištvu se nahaja v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddetek, Doljanski nasip št. 2. — Za Italijo je poverjeništvo v Gorici, Via Carducci št. 2. — Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo 22 lir, ostalo inozemstvo 50 Din. Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Odgovorni urednik: Franc Terseglav, Ljubljana. — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč.

Dr. Janez Ev. Krek in delavstvo (Josip Gostinčar) — Delo in kapital (Angelik Tominec) — Dr. Krek in študenti (Maks Miklavčič) — Dr. Krek in socialna politika (Avgust Cvikelj) — Dijaštvo in delavstvo — Dr. Krek o klerikalizmu

Josip Gostinčar:

Dr. Janez Evangelist Krek in delavstvo.

Dr. Janez Ev. Krek je bil eden onih redkih ljudi, katere pošilja božja Previdnost od časa do časa na zemljo, da dajo ljudem potrebnega razuma in idealizma. Slovenski narod sicer ne spada med velike narode, pa ima vendar nekaj moč, ki bi se mogli s svojim znanstvenim in organizatoričnim delovanjem postaviti v vrste svetovnih umskih delavcev.

Tudi dr. Krek spada med one ljudi, ki so s svojim znanjem, javnim delom in z svojimi uspehi pričetniki novih dob. Dr. Krek je med Slovenci pričetnik gospodarsko-socialnega pokreta.

Delavski stan se pred dobo dr. Kreka ni zavedal samega sebe in svojega pomena za celokupno politično življenje. Šele dr. Krek mu je z svojo znano organizatorično silo in privlačnostjo vcepil zavest v tem oziru. Vsled tega se je delavstvo z vso vnemo oklenilo dr. Kreka in njegovih krščansko-socialnih nazorov.

Ko so se po prizadevanju dr. Kreka ustanovile prve resne delavske organizacije, je bil Krek tisti, ki je s svojimi socialnimi predavanji, razgovori in shodi vлил delavstvu socialnega duha.

Pred Krekom v Sloveniji kakega pravega delavskega gibanja sploh ni bilo. Par malih društev ni pomenilo mnogo. Delavstvo je kljub svoji nezavednosti čutilo potrebo ožjih medsebojnih stikov, in je bilo vsled tega tudi razpoloženo za organizacijo. Krekov nastop je dobil ugodna tla, in krščansko-socialna delavska organizacija se je primeroma zelo hitro razširila, in to posebno po tovarnah.

Dr. Krek je skrbel za to, da se je v posamezna društva in v vso organizacijo zaneslo živahno življenje in delovanje. Posebna skrb tedanjih organizacij je bila: priboriti delavstvu političnih pravic, posebno pa enako volivno pravico za vse javne zastope. Dotlej je bilo delavstvo v tem oziru brezpravno. Organizacije krščansko-socialnega delavstva so tedaj z vso resnostjo zahtevale spopolnitev delavskega zavarovanja, posebno pa ustanovitev zavarovanja za starost in onemoglost. Zahtevalo se je tudi zakonito varstvo delavcev, skrajšanje delavnega časa in varnostni predpisi glede nezdod.

Koncem poletja 1894. leta se je v Ljubljani na kongresu zastopnikov organizacij delavcev, obrtnikov in kmetov po odsekih sprejel krščansko-socialni program za te tri delovne stanove. S tem je bila dana podlaga za nadaljnje delo.

Dr. Krek je pa tudi kmalu uvidel, da je delavstvu potreba več splošne in stanovske naobrazbe. V ta namen je začel z rednim socialnim poukom, katerega so se razboritejši delavci redno udeleževali.

Ustanovil se je tudi delavski list »Glasnik«, za katerega je dr. Krek spisal marsikak poučen in zanimiv članek.

V poletju 1895 se je ustanovilo I. ljubljansko delavsko konsumno društvo v Ljubljani. Tudi temu društvu je dr. Krek posvečal veliko pozornost.

Dr. Krek se je posebno zanimal tudi za primerna delavska stanovanja, in ko se je ustanovilo v Ljubljani »Delavsko stavbno društvo«, je bil on tega društva prvi predsednik. To društvo je postavilo v Vodmatu, Šiški, pri Božjem grobu, v Ljubljani, na Viču oziroma Rožni dolini in na Kokri pri Kranju okoli 60 delavskih hiš. Vsaka hiša je morala imeti najmanj dve sobi, kuhinjo in jedilno shrambo. Poleg vsake hiše pa je moral biti vrt za zelenjad in cvetlice. To je bilo zopet socialno delo, kakršnega dotlej ni bilo.

Tobačno delavstvo si je ustanovilo po Krekovem navodilu »Podporno društvo tobačnega delavstva«, ki je bilo obenem nekaka strokovna organizacija. Po tem društvu si je tobačno delavstvo priborilo zelo veliko izboljšanja gospodarskih razmer.

Kakor se iz vsega tega razvidi, je bil Krek v najožjem stiku z delavstvom. Bil mu je ustanovitelj organizacij, učitelj, zagovornik in voditelj. Ni torej čudno, da se ga je tudi delavstvo oklepalo z vsem zaupanjem.

Njegove smrti menda noben stan tako ne občuti in obžaluje, kakor delavski. Delavci smo v Kreku izgubili res svojega očeta.

Zato pa obetamo ob priliki šestdesetletnice njegovega rojstva, da hočemo ostati zvesti krščansko-socialnim načelom, da hočemo s podvojenimi močmi delati za razširjanje in izpopolnitev naše strokovne, politične, izobraževalne in združne organizacije. Da hočemo z vsemi močmi podpirati in razširjati naš tisk, posebno »Pravico« in »Socialno misel«. S tem bomo najboljše proslavili spomin našega Kreka!

Angelik Tominec, OFM.:

Delo in kapital.

»Illud verissimum, non aliunde quam ex opificum labore gigni divitias civitatum.«

(Najgotovejša resnica je, da bogastvo držav ne pride od drugod, kakor od dela delavcev.)

Leon XIII, Rerum novarum.

Eden najžalostnejših in najbolj nevarnih pojavov moderne dobe je nedvomno velikanski prepad, ki zija med posedujočimi na eni strani in med neposedujočimi, takozvanimi proletarci, na drugi strani. Kljub vsemu napredku današnjih dni je videti, da se v tem oziru vračamo v dobo poganstva pred dvatisoč leti. To je posledica današnjega gospo-

darskega sistema, ki je sicer historično razložljiv, ne pa moralno opravičljiv. Sloni namreč na napačnem načelu, da vrednost sama proizvaja nadvrednosti, z drugimi besedami, da je kapital zmožen proizvajati nadvrednosti. Iz tega napačnega načela sledi samoposebi dejstvo, da se nahaja večkrat velika množina materialnih dobrin v rokah ene osebe ali skupine. Ker sloni to dejstvo na napačnem načelu in napačnem pojmovanju kapitala in kapitalizma, je naravno, da rodi in mora roditi skrajno nemoralne posledice. Zakaj? Zato, ker je ravno to napačno načelo vzrok in vir prepada, ki zija med bogatimi in proletarci, ravno v tem načelu tiči tudi vzrok, zakaj se bogastvo kopiči in mora dosledno kopičiti v rokah nekaternikov. Da ne bo kakega nesporazumljenja, bodi tu poudarjeno, da razumem pod besedo kapital, v sedaj veljavnem smislu, to kar nese ali bi vsaj moralo nesti. Z drugimi besedami, kapital je vrednost, ki proizvaja nadvrednosti.

Tudi tu moramo ločiti. Dokler je človek gospodar in delavec, ki sam dela, tako dolgo je kapital le sredstvo in nič več, tako dolgo ne moremo govoriti o kapitalizmu, in tudi ne delamo razločka med kapitalom in delom. Ko pa ima delavec le delavno moč, a so produktivna sredstva last drugega, podjetnika, tedaj se začne govor o ločitvi dela in kapitala, začne se kapitalizem. Na eni strani stoji podjetnik s svojo tovarno, stroji in denarjem, na drugi strani stoji delavec s svojo delavno močjo. Obadva skupaj proizvajata tvorniške izdelke. Potrebna sta oba, delo in kapital, — človek namreč ne more iz nič ustvarjati, — zato mora imeti stvarino, ki jo obdeluje ali izdeluje, imeti mora orodje, ker brez njega bi bilo človeško delo kaj težko in nepopolno. Tu nastane novo vprašanje, kdo je, ki pomnožuje vrednosti in s tem množi tudi kapital. V tem oziru vlada dandanes, rekel bi, skoroda splošno naziranje, da je kapital tisti, ki nese, ki proizvaja nove vrednosti. To načelo pa je čisto zmotno, kakor so zmotne tudi vse posledice, ki iz njega izhajajo. Pravilno načelo se glasi: Delo je, ki nese, t. j. množi vrednosti in s tem tudi kapital. Kapital sam na sebi je nerodoviten, enako kakor delo brez kapitala, ker človek ne more iz nič ustvarjati, kakor je bilo že zgoraj omenjeno. Nadvrednosti torej ne proizvajajo surovine ali stroji, živina ali drevje, zemljišča ali vodne sile, ampak delo. Denar, ki ga dandanes navadno razumemo pod besedo kapital, ker tvori glavno menjavno sredstvo, ne more roditi novega denarja, nove vrednosti, ker je mrtev in nerodoviten; nadvrednosti proizvaja le delo. Rekel sem nadvrednosti, ker delo ne ustvarja vrednosti, ampak jih le pomnožuje, z drugimi besedami, stori vrednosti, ki so že tu, za človeka porabne. Obravnavati bi bilo treba še odnos dela do vrednosti in do delavskih plač itd. Pa naj za danes zadostuje: morda ob priliki o tem kaj več.

Produktivnost denarja je predvsem v nasprotju z obče prizanim načelom, da mora v vseh pogodbah vladati enakost, to se pravi, da se enaka vrednost daje in enaka vrednost prejme.

(Načelo Tom. Akv. S. Th. 2, 2 q. 78 a. 1.) Dosledno sledi iz tega, da se nihče ne sme obogatiti potom kupa ali prodaje, najemnine itd. Najemnina torej ne bi smela presegati vsote, za kolikor se je najeti prostor poslabšal ali oškodoval. Isto velja o stroju, o polju itd. Tako vsaj izvaja posledice staro kanonično pravo (Decr. Grat. Dist. 88 can. 11 § 4. — Cfr. Hohoff, Die Bedeutung der Marxschen Kapitalkritik p. 65 nsl.).

To misel, da mora namreč med tem, kar človek dá in prejme, med trdom in stroški ter plačilom vladati enakost, je zagovarjal že veliki mislec Aristotel (Nicom. Eth. V, 8). Rodovitnost denarja je oderuštvo, to se pravi, brezdelni dohodki, ki nimajo podlage v delu, ampak le v napačnem načelu: »Kapital nese,« niso drugega kot oderuštvo z lepšim imenom.

To mnenje zastopa Aristotel. (Polit., I, 9.) Ž njim pa se strinja tudi nauk sv. očetov, sholastikov in kanoničnega prava. Tako pravi sveti Avguštin: »Če si dal denar na obresti človeku, t. j., če si posodil svoj denar tako, da nekaj več pričakuješ, da boš prejel, kakor si dal, — ne samo denar, ampak nekaj več, kakor si dal, najsíže bo to pšenica, ali vino, ali olje ali karkoli drugega, če več pričakuješ, da boš prejel, kakor si dal, tedaj si oderuh (foernerator) in v tem graje vreden, ne hvale.« (In ps. 36 sermo III n. 6.) Podobno piše sv. Ambrož: »Premnogi, ki se hočejo izogniti zapovedim postave, potem ko so bili dali denar trgovcem, ne zahtevajo obresti v denarju, ampak v njihovem blagu, ki ga smatrajo kot nekaj učinek denarja... To se pravi goljufati in obiti postavo, ne pa isto spolnovati. Misliš li, da prav delaš, ker sprejmeš to od njega kot posojilo? Zato pa on potem goljufa v cenah blagu, s čimer je tebi plačal obresti. Te goljufije si ti vzrok in soudeleženec, tebi koristi to, kar je oni prigoljufal. Oderuštvo (usura) je, naj si že bo to hrana, ali obleka ali karkoli se sprejme kot obresti.« (Lib. de Tobia c. XIV.)

Načelo, da delo proizvaja nadvrednost, so zagovarjali največji sholastiki kakor Albert Veliki, Tomaž Akvinski in Duns Skot. Albert Veliki komentira Aristotela, rekoč, da »se morajo zamenjavati enake množine dela in stroškov. Kajti, če tisti, ki dela postelje, ne prejme toliko, bodisi kvantitativno ali kvalitativno, kakor znaša njegovo delo in stroški, ne bo napravil niti ene postelje več. Isto velja o drugih roko-delstvih.« (Ethic. I. V. tr. II. c. 7.) Še jasneje piše sv. Tomaž Akvinski, ki v svojem komentarju k Aristotelovi Etiki, enostavno istoveti denar z delom, ki je bilo izvršeno v tem in tem času. (Com. in Arist. Eth. V lect. 5.) Delo kot podlago oziroma pravi vir nadvrednosti smatra tudi Duns Skot, rekoč: »Hvalevredni so trgovci, ki iz daljnjih dežel prinesejo v domovino potrebnih reči ter jih ondi shranjujejo in prodajajo. Grajevredni so pa verižniki, ki brez vsake nevarnosti, ne da bi kupljeno stvar količkej zboljšali, isto samo kupujejo, da jo takoj zopet naprej prodajo. Taki ljudje delajo draginjo, škodujejo splošnosti in država bi jih morala izgnati.« (IV Oxon. d. 15 q. 2 n. 23.) — »Denar po svoji naravi

ne prinaša nobenega sadu, kakor nekatere druge stvari, ki same rodijo; nekak sad prihaja od denarja le od tujega dela tistega, ki denar uporablja. To delo pa ni od tistega, ki je denar posodil. Kdor bi torej hotel imeti korist od denarja, hoče imeti korist od tujega dela, katere mu pa dotični ni dal, s tem, da si je od njega denar izposodil.« (IV Oxon. d. XV q. II n. 17.)

In to ni bila miselnost samo posameznikov, ampak vesoljne katoliške cerkve. Najbolj je to razvidno iz kanoničnega prava in njegovih določb glede obresti in prepovedi oderuštva. »Vsa lastnina končno izhaja iz človeškega dela in delo je vsakemu bogoljubnemu človeku lastno. Le delo, naj si bo že telesno ali duševno, in nezasluženo uboštvo imata po nauku cerkvenih pisateljev pravico do dobrin te zemlje.« (Jansen - Pastor, *Geschichte des deutschen Volkes* 18 B. I p. 478. Freiburg in Breisgau 1897.) »Po nauku vseh kanonističnih pisateljev je delo proizvajalec vseh dobrin, o n o, ne lastnina, tvori torej vse vrednote in delavcu zato tudi pritiče iznos njegovega dela. Kanonično pravo je bilo varih dela, njegovega posvečenja in časti, njegove vzgojne moči.« (Ravnotam p. 481.)

Cerkveno pravo je že v četrtem stoletju prepovedalo klerikom pod težko kaznijo izvrševati obrestovanje. (Conc. Arelat. can. 12 Msi II c. 472.) Že zgoraj omenjeni izreki sv. Avgušтина, Ambroža i. dr. so bili enostavno sprejeti v kanonično pravo, kot navodilo, katerega se imajo držati kristjani. (Cfr. Decr. Grat. p. II, causa XIV, q. III.)

Drugi (Denz. 15 n. 365) in tretji lateranski (Msi XXII, c. 231 cap. 25) cerkveni zbor je obsodil v splošnem ropanje oderuhov, to je tistih, ki jemljejo obresti. Peti lateranski cerkveni zbor je obnovil prejšnje prepovedi jemanja obresti in označuje kot bistvo oderuštva dejstvo, da se skuša iz rabe samo na sebi nerodovitne stvari, brez dela in truda pridobivati korist in dobiček. (Msi XXXII, c. 842 A.)

Svetna zakonodaja se je v splošnem ujemala s cerkveno. Pozneje je še Benedikt XIV. odločno obsodil jemanje obresti zaradi posojila samega na sebi, vendar je izrecno priznal, da so neke vrste obresti ali dobiček dovoljene v gotovih slučajih.

Slučaji, v katerih je to bilo dovoljeno, so bili sledeči: če je komu vsled posojila nastala gotova škoda (*damnum emergens*), če mu je odšel gotov dobiček (*lucrum cessans*), če je bila dvomna izterjatev (*periculum sortis*) ali če se je proti pogodbi vračilo zakasnilo (*titulus morae*); v tem slednjem slučaju zlasti, če je bila kazen v pogodbi predvidena (*titulus poenae conventionalis*). — (cfr. Enc. »*Vix pervenit*«, 1. Nov. 1745 Denz. 15 n. 1475—1479.)

Kakor rečeno so te obrestne prepovedi bile uveljavljene tudi v državni zakonodaji po vsem krščanskem svetu. Seveda velja to za čas, ko je imela cerkev tu še odločilen vpliv. Kakor hitro pa je cerkev, počenši z njenim nasprotstvom do Friderika II. in Filipa Lepega, zgubila svoj vpliv, so povečini vsaj v državni zakonodaji te prepovedi zgubile svoj pomen. Vsled sedemdesetletne babilonske papeževe sužnosti in

nato sledeče štiridesetletne shizme je naravno morala trpeti papeževa avtoriteta in njegov vpliv in sporedno s tem se je začelo preziranje cerkvenih zakonov. Zavladal je zopet stari poganski duh in ž njim vred tudi oderuštvo, četudi od početka še bolj v prikriti obliki. Načelo kanoničnega prava: *Pecunia pecuniam parere non potest*, se je moralo polagoma umakniti načelu o rodovitnosti denarja, ki so je proglasili trgovci in bankirji. In ta denar, ki je s tem postal rodovitni, so imenovali z imenom kapital. To ime je bilo namreč že udomačeno v srednjeveški latinščini in italijanščini, in je pomenjalo prvotno živino in drobnico, ki je po svoji naravi rodovitna. Rodovitnost je tako potom imena prešla na denar. Državni zakoni, ki so prej soglašali s cerkvenim naukom, so se vedno bolj prilagodevali novemu mišljenju in že v 16. stoletju najdemo državno določeno takso za denarna posojila (5%), ki se je pa sčasoma vedno bolj razširila do današnjega tozadevnega gospodarskega reda.

Vendar katoliška cerkev ni odstopila od svojih načel. Še dandanes ravnotako prepoveduje oderuštvo, to je vsak dobiček od denarja, ki ni utemeljen v kateremkoli izmed zgoraj omenjenih slučajev.

Ravno isto načelo, da namreč delo proizvaja nadvrednosti in daje do istih pravico poudarja Leon XIII. v svoji okrožnici: *Rerum novarum*. Izrecno pravi v njej: Najgotovejša resnica je, da bogastvo družbe nima drugega izvora, kakor iz dela delavcev. (P. 46.) Veliki, socialni papež izvaja iz tega tudi posledice: da namreč pravičnost zahteva na podlagi te resnice, da mora javnost skrbeti za proletarce. Herderjeva nemška prestava v encikliki je taka, da je smisel izvirnika zabrisan.

Enako načelo zastopa katoliška cerkev tudi v novem cerkvenem zakoniku can. 1543. Najprej poudarja ondi načelo, da ne smemo zavoljo same posojilne pogodbe terjati nobenega dobička ali z drugimi besedami: *pecunia pecuniam parere non potest*. Nadalje pa priznava, da je dovoljeno pogajati se za legalni dobiček, če ni morda očitno, da je dobiček neprimeren. Legalni dobiček je tisti, ki ima pravno podlago v državnem zakonu. Država pa praviloma ne sme dovoliti višjih obrestí, kakor jih dopuščajo že zgoraj omenjeni razlogi. (Cfr. Čas, 1923 [XVIII], p. 395 nsl.)

Iz vsega tega pač jasno sledi, da sloni gospodarsko načelo katoliške cerkve na delu. Delo je, ki proizvaja nadvrednost in le ono daje pravico do nje. Izvzeti so seve slučají dedščine itd.

Eden ali drugi bi morda rekel: Potemtakem cerkev uči marksistični nauk! Saj Marx uči: »Skrivnost, da kapital sam proizvaja nadvrednost, obstoji v tem, da razpolaga z gotovo količino neplačanega tujega dela.« (Kapital I S. 497.) Iz zgoraj povedanega je jasno, da ni cerkev tista, ki uči marksistični nauk, ampak narobe. Marx uči cerkveni nauk, ki je tako star, kakor cerkev sama, oziroma še starejši, čeprav ga je v polnem obsegu uveljavila šele cerkev s prepovedjo oderuštva

za časa, ko je imela vpliv na ves zapadni svet. Nič čudnega ni torej, da je del francoskih katolikov tudi papeža Leona XIII. imenoval socialista. (Hohoff, l. c. p. 114.) Še več, če hočemo biti odkritosrčni, moramo priznati, da je v gotovem smislu katoliška cerkev bolj socialistična, kakor socialisti sami, kajti duh in ideja pravičnosti, na katero se socialisti sklicujejo, končno ni drugega, kakor duh evangelijev, seveda okrnjen tako, da ga človek komaj more spoznati in večkrat žal skvarjen in pomešan z zmotami in strastmi. To potrjuje dejstvo, da se socialistična ideja širi po **vseh** krščanskih državah, pa tudi **le** v njih. Mirno za to lahko rečemo, da če socializem drugega dobrega ne stori, širi vsaj bodisi zavedno ali nezavedno krščansko idejo gospodarske pravičnosti.

Toda, če je delo edino, ki proizvaja nadvrednosti, potem je vse premoženje pravzaprav last delavcev, v rokah podjetnikov pa tatvina? Pravilna in resnična je tedaj znana krilatica Proudhonova: *La propriété c'est le vol*, lastnina je tatvina, kakor tako radi ponavljajo naši socialisti. — Temu nasproti moramo predvsem poudariti, da ne Marx, ne Engels, ki sta idejna ustanovitelja socialističnega pokreta, nista tega trdila. Ravno nasprotno. »Proudhonov izrek: Lastnina je tatvina,« pravi Engels (Sozialdemokrat št. 23 in 25 leta 1884, Zürich, glej Hohoff p. 33) je šamo duhovita paradokcija, ki ničesar ne razloži. Krasti se pravi, prilaščevati si v nasprotju z veljavnimi pravnimi nazori. O tem pa pri prilastitvi nadvrednosti dela ne more biti govora. Ona se namreč vrši v popolnem soglasju s postavnimi in pravnimi pojmi modernih meščanskih, blago proizvajajočih družb. Marx nikjer ne govori o tatvini ali ukradenem delu in tudi ne označuje prilastitve tujega dela »kot krivično ali nemoralno.« Dokler je kapitalistično proizvajanje potrebno zlo, tako dolgo je tudi kapitalistični dobiček, prilaščanje nadvrednosti s strani kapitalista potrebno in pravno opravičeno, seveda le iz zgodovinsko nastalih in tudi zgodovinsko minljivih, torej prehodnih razlogov; iz praktičnih, ne pa iz večnih in splošno veljavnih. Enako je bilo nekoč tudi suženjstvo in robstvo opravičeno, dandanes se nam pa to zdi nesmiselno in nespametno. Kakor znači suženjstvo nekak finejši čut v primeri z navado moritve vojnih jetnikov, ravnotako znači tudi svoboda modernega delavca v izberi dela finejši pravni čut v primeri s starim suženjstvom. In vendar je dandanes delavec v premnogih slučajih le blago, katerega vrednost raste in pada sorazmerno s tržnimi cenami. Človek, božja podoba, je ponižan v navadno blago, v mrtvo stvar, kakor nekdaj suženj, le da je cela zadeva finejše oblečena in bolj prikrita. (Prim. Hohoff 36.) Na prvi pogled je jasno, da je ta pravni nazor napačen in protinaraven. Mora torej izginiti. In izginit bo, čim bolj se bo uveljavila ideja, da je delo, ki proizvaja nadvrednosti in daje pravico do lastnine. Mi lastnine nočemo odpraviti, ampak le vpeljati lastnino, ki bo zgrajena na delu. Mi se ne potegujemo za premoženje, ki je bilo po dandanes veljavnih pravnih nazorih pravilno pridobljeno, pač pa hočemo, da bodi bodoča lastnina, ki se ima z delom pridobiti.

razdeljena po načelih dela. Mirno lahko ohrani milijarder svoje milijarde. Ako jih bo on in njegovi dediči samo užival, brez dela, bodo prej ali slej prišle v druge roke potem po pravici zasluženega plačila za delo!

Toda ni li krivično poudarjanje, da le delo proizvaja nadvrednosti, ko vendar lahko slehern kapitalist vloži svoj denar v posestvo ali gozd, in narava sama mu proizvaja nadvrednosti? Kakor ima posestnik pravico do svojega dobička, ki mu ga donša posestvo — enako tudi kapitalist, ki vloži svoj denar v banko ali katerikoli drugo podjetje. Če bi bilo to res, potem je bila vsa cerkvena prepoved jemanja obresti velika krivica, da ne rečem neumnost. Kajti ta prepoved se ni raztezala samo na posojilo denarja, ampak je veljala istotako za posojilo žita, olja itd.

In čisto pravilno: Načelo: *Pecunia pecuniam parere non potest*, denar ne more roditi denarja, ne pomenja morda dejstva, da denar ne more roditi denarja, kajti to je tako samoposebi razumljiva resnica, da je ni treba niti ponavljati, ampak pomenja splošno načelo, da vrednost ne more proizvajati nadvrednosti, pa naj si bo nositelj te vrednosti denar, ali žito ali živina ali karkoli. Res je, nadvrednosti proizvaja polje, nadvrednosti žito, krompir, živinoreja, toda za to tu ne gre. Ne eden izmed teh nositeljev vrednosti ne proizvaja nadvrednosti brez dela. In če bi bilo to res, da je naravna plodovitost živine, polja itd. vzrok, da je tudi denar potem takem plodovit, ker ga lahko spremenimo v polje, žito itd., potem bi moralo poljedelstvo neprimerno več donšati, kakor pa industrija, potem bi moralo rodovitno polje donšati več dohodkov, kakor kako nerodovitno stavbišče. Denar naložen v še tako rodovitno polje donša neprimerno manj, kakor pa oni, ki je naložen v trgovini ali industriji. Štirimilijonski kapital, naložen v industriji, donša tekom štirih let en milijon čistega dohodka, brez dela in truda, donša-li toliko tudi, če je naložen v posestvu?

Toda cerkev je bila nedosledna, pravijo. Na eni strani je prepovedovala jemanje obresti, na drugi strani pa dovoljevala pobiranje desetine zase in za druge fevdalce. Tudi to je zmota. Desetina in obresti so nekaj povsem različnega. Desetino so morali res podložniki odračunavati svojim gospodarjem, toda to je bila njihova plača za opravičila, ki so jih opravljali. Vsaj so morali ti fevdalci opravljati vojaško, sodno in upravno službo. Obresti pa ne plačuje podložnik svojemu vladarju, uradniku ali vojaku, ampak svojemu sodržavljanu, ne da bi bilo istemu treba zato napraviti kako protiuslugo.

Tudi takozvani »beraški redovi«, kakor n. pr. frančiškanski, so ustanovljeni na podlagi dela, ne pa morda beračenja, kakor se semtertje misli. Sv. Frančišek Asiški izrečno pravi v svoji oporoki: »In jaz sem s svojimi rokami delal in hočem delati in trdno hočem, da naj vsi drugi bratje delajo, kako pošteno delo. Kateri ne znajo, naj se naučijo, ne zaradi želje po plačilu za delo, temuč zaradi zgleda in da bodo odganjali lenobo. In kedar bi se nam ne dalo plačila za delo,

smo šli k mizi Gospodovi, proseč miloščino od hiše do hiše. (Prim. tudi 5. poglavje vodila.)

Iz vsega dosedaj povedanega sledi jasno splošna delavna dolžnost. Kdor ne dela, ta na eden ali drug način živi na račun drugih. Božje zapovedi: V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh (Gen. 3, 19.) in Šest dni delaj! (Ex. 20. 9.) so splošne zapovedi in veljajo za vse ljudi. Zato je prav poudarjal V. kat. shod, da mora biti delo podlaga za pravično ureditev družabnih razmer. In ker delavni stanovi ne proizvajajo gospodarskih dobrin le zase, temveč za vso družbo, zato upravičeno zahtevajo, da pa drugi ljudje opravljajo druga socialna koristna dela za družbo, in tako tudi zanje. K temu bi še pristavil: Ker breme previsoke obrestne mere nosi v prvi vrsti delavec in konsument in je ista ponajveč vzrok kopičenja kapitala v rokah posameznikov, zato bi bila državna omejitev obrestne mere prvi in najvažnejši korak socialne zakonodaje. Zavedati se moramo, da namen hranilnic, posojilnic itd. ni ta, da donaša ondi naložen denar varčujočim obresti, ampak ta, da pospešujejo varčnost ljudi, ki bi denar, če bi ga imeli doma, najbrže zapravili; da pospešujejo varnost premoženja pred tatvino in omogočujejo kredit po nizkih obrestih tistim, ki ga potrebujejo. Obresti naj bi ne pospeševale kopičenja, ampak le omogočile obratovanje hranilnic in drugih denarnih zavodov.

Ker dalje delo proizvaja nadvrednosti, sledi iz tega nuina zahteva, da se mora industrijsko gospodarstvo preosnovati na podlagi dela in zahteve delavcev po deležu na dobičku. Edino na tak način moremo upati, da se s časom premosti prepad med kapitalizmom in proletarijatom, kateremu je po večini vzrok vladajoče enostransko načelo, da je kapital tisti, ki nese. Šele tedaj bo v delavcu prišel do veljave človek in ne samo njegova delovna moč. Saj človek ne živi zato, da proizvaja, ampak proizvaja zato, da živi. Mislim tudi, da je ob Krekovi šestdesetletnici zelo primerno poudarjati te misli o delu in kapitalu, ki jih izmed vseh krščanskih sociologov najdemo baš pri njem najbolj markantno izražene.

Maks Miklavčič:

Dr. Krek in študenti.

Odkritosrčno priznajmo: ljubezen, ki obkroža velike moze, se na mah porazgubi v nič, kakor hitro stopijo le-ti z dnevnega poprišča v »sijaj«² zgodovinske osebnosti. Čas in mišljenje kreneta na novo pot in ljubezen ž njima. Saj se zdi, da celo današnja nemška mladina pozablja Goethejev kult. — Pri nas in drugod pričakujemo novih, povsem novih dni in novih ljudi. Zastor za minulim dejanjem je padel in komaj se še kdo od mladih zanima, kaj je bilo.

Za Kreka pa velja napraviti izjemo. Že zato, ker je ostal tako sveže mlad do groba, kot da je eden izmed nas; in zato, ker on sam ni nikoli

štedil ljubezni in za nikogar, marveč jo vsem obilo naklanjal. Drag nam ostane in ljubljen, ker smo videli, s kako pristrčno skrbjo je zoral ledino v narodu, sejal vanjo svoje plemenito seme in je zalival do smrti z lastnim potom. Kar se imenuje pri nas s pravično besedo krščansko, socialno in slovensko, spominja na dr. Kreka. Njega bi želeli imeti še v svoji sredi!

I.

Dr. Krek je bil mlad!

Kot da mu je Previdnost hotela izkazati tudi to uslugo, da po svoji sicer žal prezgodnji smrti ostane mladini za vedno svež in čil pred duševnimi očmi, ga je iztrgala iz naše srede uprav med navdušujočim delom. Kot je to drugod, nimamo pri nas herojev-vojščakov bojnega polja, ki bi padli okrvavljeni sredi junaške borbe v brambi svoje rodne zemlje in bi s smrtjo klicali k posnemanju in borbi. Ali dr. Kreka pa vendar obseva sredi mladih ljudi, ki študirajo in znajo spoštovati nad vse plemenit duševen napor, svit idealne romantičnosti vojščaka. Krek je zaslužil, da med nami odmeva spev junaške pesmi, sočne in vedno mlade, poživljajoče, pesmi, ki kliče vse na okop v boj za zmagó velike njegove in naše krščanske misli. Njegova smrt je zapečatila njegovo mladost, njegov spomin podžiga plemenite strasti k delu.

Zdi se mi pa, da bi bilo mogoče komu sanjati o junaku dela in misli — dr. Kreku, da bi bilo mogoče njega iz duše občudovati, pa mu zraven ne nakloniti tudi svoje ljubezni. Da, mogoče bi bilo, a vendar ni tako! Za ljubezen se zahteva še mnogo več, in on nam je to pokazal. Dal nam je tolikokrat in tako iskreno, kot je znal le on, močen dokaz, da čuti povsem z nami, in še več, da čuti enako kot mi, in s tem si nas je docela osvojil, zavzel je naša srca — on nam je namreč dal brez vsakega pridržka samega sebe!

Spominjam se živo, kako sem sam vzljubil dr. Kreka, ki ga nisem ne prej ne poslej nikoli videl in ga le iz dalje občudoval, strmел nad njegovo močno dušo, čutil neki ponos, da imamo Slovenci svojega Kreka. Bilo je čisto novo globoko doživetje, ki se je pridružilo občudovanju in ponosu, ko sem dobil v sedmi šoli v roke njegovo himno mladosti: čutil sem, da je postal naenkrat čudno drag mojemu srcu. Kdor tako misli in govori, izpričuje, da je njegov duh in srce kot naše, ali včasih še bolj mlado. Kot otrok čtetu bi mu človek zaupal, ko se pokaže on, velikan duha in značaja, pred teboj kot mlad fant in odkrije svojo ljubečo dušo, da te potegne kot magnet nase.

Topla beseda trdega Gorenjca je elementaren dogodek in dovolj velja. In ta je razodela, da njegovo srce bije kot naše. Kdor se hoče naučiti ljubiti Kreka, in kdor hoče razumeti, zakaj ga imamo radi še danes, naj pomni njegove besede o mladosti.

Zakaj je ostal do konca svojih dni dr. Krek tako mlad? Njegova osvežujoča sila mladosti je imela neizčrpen vir pri oltarju, »a Deo, qui

laetificat iuventutem«. Po Cerkvi, večno mladi in jaki, katere posvečeni sin je bil on, smo si postali in ostanemo še bližji in tesneje združeni v ljubezni. Izpoved o božjem beraču v »Stari materi« je novo razodetje njegove duše, ki velja še po šestdesetih letih s polno močjo...

II.

Dr. Krek je naš mojster!

Študent po svoje samostojno premišlja in preudarja pota svojega naroda, in zdi se, da tudi danes kot nekdanj v drugačni luči nego starejši. Nihče tega ne more preprečiti in za vsakega je dobro, da s tem računa... Morda pravijo dobro, da je človek, ki misli, nevaren, ali bržčas še bolje, da je mladina sodba in obsodba. Sami tudi mislimo, da je pravična. Zanimivo je pri tem, da imamo občut, da je dr. Krek — z nami.

Nov čas živimo in naša navada je, da ne gledamo zvedavo nazaj, da bi obnavljali pretekle vzore za svoje delo. Čutimo, da je na nas, da snujemo bodočnost, predvsem pa krepko kujemo sedanost. Pri tem naj bo Krek naš mojster!

Če se navzlic temu oziramo nazaj na pot, ki smo jo Slovenci prehodili, je naš cilj samo ta, da pregledamo bogastvo, ki smo ga sprejeli, da napravimo obračun in proračun.

Pri svojem poslu moramo dati dr. Kreku čast in priznanje mladine. On je tisti, ki je doslej najbolje znal poiskati in dvigniti skrite naše zaklade in je koristno naložil. Tu se je izkazal mojstra in hvaležni smo zanj Bogu in hvaležni smo njemu, da je razumel božji klic v svoji duši in stopil na plan.

Povsodi kaže naš narod sled njegovih misli, odtis njegovih željev in ljubezni. Čutil je naše rane in poznal slabosti, da je mogel ozdravljati in krepčati. Videl je nemoč in plahost, zato je ljudi združeval in kazal na železo, ki ga v sebi pred organiziranjem nismo slutili, in ga koval v jeklo. Vpričo ljudskega trpljenja je klical proti krivicam — krivičnikom, pa tudi pozival na vztrajnost in budil neupogljivo moč potrpljenja. Iz naše narodne nebolgljenosti in osamelosti je pripravljaj združenje Jugoslovanov in velike naloge v novi državi, napisal je »oporoko«. Vstvaril je silno gospodarsko in socialno življenje v nas, a še več nam je dal iz svoje duševne energije samozavesti, zaupanje vase — v pravico in Boga, ki je z nami.

Učenci in dediči so za Krekom zaklade prevzeli in jih, hvala Bogu, še čisto njegove, srečno rešili do danes. Treba jih je le nanovo plodnosno naložiti, obenem pa zavihati rokave k trdemu delu in kot on iskati vedno novih zakladov. Saj vemo, da dr. Krek s svojim delom še ni bil zadovoljen — mlad človek to ni nikoli — hotel je več in več.

In mi mislimo in hočemo isto! Nam je, kot da je Evangelist sredi med nami z izrazom veselja in poguma v dobrih, močnih in prodirajočih očeh in s klicem na ustnicah: »Fantje, pripravite se in spet krepko poprimimo!«

Naše vozilo za šestdesetletnico ljubljene mojstra je odločna volja, da gremo z njim, mladim in močnim, na delo za novimi cilji!

Avgust Cvikelj:

Dr. Krek in socialna politika.

Tridesetletje je poteklo, odkar je bil zastavil plug v neobdelano celino v času, ko je bil delavec in mali človek skoro popolna brezpravna raja. Delavec je bil nižje vrste človek, stvar izkoriščanja posedujočih slojev, brez svobode združevanja in odločevanja, vedno v nevarnosti, da ga sprejme samotna celica med svoje stene, da mu tako onemogoči celo prošnjo za kosček kruha, kaj šele, da bi se drznil sklicevati se na pravico do poštenega, človeka vrednega življenja.

V takih razmerah je zaklical vsem izkoriščanim in tlačnim: Osvoobodite se, vrzite okove raz sebe, podajte si roke v pravični in dosledni borbi za svoj in svojih družin obstanek!

»V organizaciji je rešitev,« je bilo njegovo geslo in vodilo. Dati delovnemu ljudstvu organizacijo, izobraževalno, strokovno, politično in gospodarsko, je bilo njegovo prvo delo. Začetek je bil težak, vendar vztrajnost in trdna volja, da pomaga onim, ki trpe in si ne znajo pomagati, je premagala vse ovire. Vprašajmo nekdanje predilničarje, tobačne delavke; tam je bil on doma.

Krog se je širil, moč rastla, zrastle so gibanje, preko katerega danes ni moči. Pred tridesetimi leti, v delu dr. Kreka, je iskati vzroka za današnje pridobitve delavstva v Sloveniji in tudi v Jugoslaviji. Vse pridobitve, ki imajo svoj izvor v zgodnji organizaciji delavstva in v njega zanimanju za blagor lastnega stanu, so plod zlasti njegovih naukov. Proizvračil je tekmovanje, ki je rodilo uspehe in pridobivalo delavstvu ugled in moč.

Krščansko socialistično delavstvo je spoznalo in znalo ceniti zasajeno drevesce, ki je z njegovo nego zrastle v mogočno drévo, ki je raztegnilo svoje veje preko mej Slovenije in Jugoslavije.

Bili so odločilni trenutki, tako v javnem življenju kakor v notranjem življenju našega pokreta, ko je krščansko-socialistično delavstvo potom svojih organizacij odločilo v duhu svojega začetnika. Pojavili so se pretesljaji, ko je v našem pokretu silila na površje razrednost enega ali drugega stanu; tedaj je nastopilo krščansko-socialistično delavstvo in odločilo, kot so velevala Krekova načela, čeprav so bili katerikrat njegovi lastni interesi prizadeti. To je bil sad tistega dela, započete pred

tridesetimi leti, ki je zarezalo globoko tako v naše celokupno javno življenje kakor v dušo vsakega posameznika.

In danes? Iz prvotnega trdega boja ima delavstvo seveda ne vsega niti popolnega, vendarle nekaj, na kar lahko s ponosom pokaže. Če bi se ne bilo organiziralo, ne delalo, pa bi ne bilo niti tega, kar je. Imamo socialno zavarovanje, urejuje se delovni trg, delo je zaščiteno in z delom je prišla vrhovna delavska ustanova: Delavska zbornica.

Socialno zavarovanje. V naši državi smo imeli prvi bolniško zavarovanje Slovenci. Po prevratu smo dobili nov zakon o zavarovanju delavcev za vso državo. Zavarovanje se je obvezno raztegnilo na vse stroke razen poljedelskih delavcev, kar pa je tudi že v imenovanem zakonu predoločeno. Zavarovanje je centralizirano; imamo za vso državo en Osrednji urad s sedežem v Zagrebu. Ta se deli na okrožne urade, katerih je 23, in sicer: Banjaluka, Belgrad, Bjelovar, Brod, Dubrovnik, Karlovac, Ljubljana, Mostar, Novi sad, Osjek, Sarajevo, Skoplje, Sombor, Split, Subotica, Sušak, Travnik, Tuzla, Varaždin, Veliki Bečerek, Vršac, Zagreb in Zemun. Ti okrožni uradi se dele na ekspoziture, med temi jih ima ljubljanski okrožni urad največ, ker je tudi največji po številu članov v državi.

Zakon je stopil v veljavo dne 30. maja 1922 in se je pričel izvajati 1. julija 1922. Zakon ima še razne hibe, vendar je najglavnejša ta, da je prestrogo centraliziran, kar ubija zavarovanje samo na sebi. Izkušnje so pokazale potrebo decentralizacije in se bo najbrž zakon v tem pravcu tudi revidiral.

Delovni trg. V svrhu regulacije delovnega trga so se ustanovile Posredovalnice za delo (Borze dela). Utemeljene so v zakonu o zaščiti delavcev oddelek IV. Organizirana je Osrednja posredovalnica za delo v Belgradu in krajevne. V Sloveniji imamo tri krajevne posredovalnice, in sicer v Ljubljani, Mariboru in Murski Soboti. Te prepotrebne ustanove pa se ne morejo razviti kakor zahtevajo razmere, ker ni pri merodajnih činiteljih dovoljnega razumevanja.

Zaščita delavcev. Za zaščito delavstva je izšel zakon o zaščiti delavcev, ki obsega vse delavske zaščitne odredbe. Izšel je dne 14. junija 1922. Razdeljen je na sedem oddelkov, ki obsegajo: I. oddelek: Obče odredbe; II. oddelek: Odredbe o zaščiti delavcev: delovni čas, odmor, nočno delo žensk in mladostnih delavcev, minimum starosti za sprejemanje otrok v delo, register pomožnega osebja, delo žen pred porodom in po porodu, otroška zavetišča, higienski pogoji za delo, pravica združevanja delavcev; III. oddelek: Delavske zbornice; IV. oddelek: Borze dela; V. oddelek: Delavski zaupniki; VI. oddelek: Delavske legitimacije in VII. oddelek: Kazenske določbe.

Vse to je v veljavi in se deloma tudi izvaja; kolikor se ne, je krivo to, ker nimamo pravilnikov, ki jih imenovani zakon določa. Krivo pa je tudi to, ker v delavskem pokretu danes ni prave smotrenosti.

Med navedenim se nahajata v oddelkih III. in V. zakona o zaščiti

delavcev dve ustanovi, ki brez dvoma glede važnosti prednjačita, zato ni odveč par besed o njih, in sicer o Delavskih zbornicah in delavskih zaupnikih.

Delavska zbornica. Ta ustanova je samo delavska in ima namen, da predstavlja enotno delavstvo v obrambi njegovih pravic. Tu se mora nehati vsaka strankarska nestrpnost in ločitev po politiki in se morajo združiti vsi predstavniki delavstva samo z ozirom na svoje stanovske interese (kar je rajni Krek ob vsaki priliki delavstvu zabíčeval). Zbornica je torišče stvarnega dela za pravo izkoriščanih in mora biti vrhovna ustanova organiziranega delavstva in nameščenstva.

Pri nas se je pri tej ustanovi že pričelo s stvarnim delom, kar lahko gotove stroke tudi potrdijo. Zastaviti pa je potreba vse sile, da bo to vedno in še intenzivnejše, in da ne bo zgolj obrambna in ohranjevalna, marveč v prvi vrsti inicijativna. Preiti mora vsem prizadetim v mozeg in kri, da to ni in ne sme biti torišče kakšnih svetovnonazornih ali strankarskih borb, temveč samo stvarnega dela in stremljenja.

Delavski pokret, razdeljen na razne struje in smeri, se mora, če hoče doseči svoj namen, nekje osredotočiti, in ta namen ima imenovana ustanova. Tega se je treba zavedati pri opazovanju in kritiki.

Trenutno ima ta ustanova organizirana dva referata, pričela je tudi s statističnimi deli in bodo ta v najkrajšem času vsaj za naše razmere odgovarjala namenu. Manjka pa seveda še veliko, kar upajmo, da se v doglednem času izpopolni.

Druga ustanova, ki je omenjena, Delavski zaupniki, je pa za delavski pokret najvažnejša, škoda samo, da se delavske organizacije tega ne zavedajo dovolj.

Zakon jih določuje in opredeljuje njihov delokrog, ki pa ni popoln, čemur se ni čuditi, če upoštevamo razmere in prilike, v katerih se je porodil.

Ustanova je tu in v kolikor se ne bo izvajala, bo v precejšnji meri krivda na delavskih organizacijah, ker le-te so poklicane, da same ali potem Delavske zbornice spravijo to ustanovo v življenje. Res je, da nimamo pravilnika, vendar pa bo pravilnik pomagal samo toliko, kolikor bo delavstvo potom svojih organizacij pri tej ustanovi aktivno sodelovalo. Delavsko zaupništvo je organizatoričen temelj vsakega delavskega pokreta sploh. Če hočemo imeti ustaljeno delavsko gibanje, moramo imeti stalno zakonito zaščiteno zaupništvo. Izhajali bi tudi brez zakonite zaščite, morali pa bi v tem slučaju imeti strumno strokovno organizacijo, popolno in splošno, ki je pa žal nimamo. Radi tega je ta ustanova tako važna.

Po pravici sem rekel, da je vse, kar si je delavstvo pri nas pridobilo, sad Krekovega duha in dela. Res je, da se je že prej pri nas začelo delavsko gibanje, toda s Krekom se začne moč organizacije, naslanjajoče se na one široke mase, ki jih socialistični pokret pri nas ne bi mogel nikoli zajeti. Krek je umel vse idealne, moralne sile našega naroda, vse

njegove ustanove pridobiti in postaviti v službo socialni ideji. Nihče tudi ni tako kakor on poudarjal interesno solidarnost delavstva in potrebo brezstrankarske strokovne združitve. Ko bi bili vsi, ki so se vrgli v delavski pokret, hodili po stopinjah Krekovi, bi delavstvo pomenilo danes v čedaljebolj industrializirajoči se Sloveniji **prvo silo!** To so čutili že v Avstriji; znana je izjava nekega vplivnega gospoda pri tobačni upravi na Dunaju: »Organizacija tobačnega delavstva je kača, katere glava se nahaja v Ljubljani.« Ta glava je bil Krek.

Ob šestdesetletnici njegovega rojstva naj bi se celokupno delavstvo Slovenije zavedlo, da je le v združitvi moč, kar je tako pogosto in tako rad klical dr. Krek!

Dijaštvo in delavstvo.

V dijaškem gibanju na celem svetu — pa naj pripada kateremukoli svetovnemu naziranju — opazamo velik prelom. Dijak minulega stoletja pa tik do izbruha svetovne vojne je bil večalimanj buršovskega tipa: je reprezentiral, demonstriral, manifestiral in se v službi buržuazne družbe ostro ločeval od delovnih slojev; domišljal si je, da predstavlja nekaj višjega: odi profanum vulgus et arceo. Iz njega je po večini izhajala inteligenca, ki je, tuja svojemu ljudstvu, polnila vrste onega duševnega delavstva, ki robuje velekapitalizmu in zagovarja njegovo ideologijo.

Pri nas je bilo podobno do Kreka. Ta genij je tudi dijaštvu pokazal pot, kako se zopet zakoreniniti v ljudstvu, ustvarjati nov družabni zamisel na temelju krščanskega socializma in delati, pa zopet delati... Po vojni nas dogodki ogromnega pomena silijo, da Krekove smernice dijaštvu še poglobimo. Kajti ustvarja se nova Evropa, da, nov svet, revidirajo se programi in pripravljajo tako duhovna kakor socialna preobrazba človeške družbe, ki je ne morejo preprečiti še tako krčeviti poizkusi reakcije. Boljševizem in fašizem, oba na skrajnem koncu dveh protistavnosti, vsak po svoje revolucionujeta družbo in oba v prvi vrsti mobilizujeta mladino, ki gre z naravnost religiozno prevzetostjo v boj za njune ideje.

Katoliška mladina ima spricho tega pred seboj ogromno torišče dela, vzpodbudo, kakršne 200 let ni imela, priliko, da se vsa udeleži z vsemi svojimi močmi in ideali. Proti enim in drugim ima postaviti misel solidarnosti družbi koristnih delovnih stanov za temeljno preuredbo družbe, orientirane po cilju božjega kraljestva, teokratične demokracije, v kateri je suveren krščanska vest, večni moralni zakoni, in ki se dopolni v krščanski vsedržiavi, v kateri narodi ne bodo več druga drugi nasprotujoče sile, ampak sodelujoči bratje.

Iz tega sledijo jako dalekosežne praktične konsekvence. Ob šestdesetletnici Krekovega rojstva bi naglašal samo eno, ki je bolj kot katerakoli druga v njegovem duhu. To je, da morajo pasti prav vse stene med dijaško in delavsko mladino. Vse katoliško delo bodočnosti je treba nasloniti na celokupno našo mladino, na sodelovanje učiteljskih in z rokami delajočih. Tako mora v naša društva priti čisto drug duh in čisto nove metode dela. Poslovničanje, manifestativno pokazovanje, obligatno nastopanje in oficielno predavničarstvo se mora umikati intenzivnemu delu z delavsko mladino in zanjo, razgovoru od duše do duše, delovni pomoči, občežitju v najširšem pomenu besede. Zakaj ni niti enega akademika na socialnih večerih Krekove mladine? Ali ne bi bilo dobro, če bi dijaki bili kakor doma v Jugoslovanski strokovni zvezi? Da bi kakor nemški

tovariši poizkusili sami delo v tovarni, četudi pri najbolj manualnih poslih, da se prelijejo v dušo in miselnost delavčevu? Da bi z njim iz zaduhlih zborovavnih sob šli na prosto preživeti z njim ure, ki zblizujejo duše! Da bi hodili na delavska zborovanja in v njihove družine, se poprijateljiti, svetovati, pomagati.

Na Dunaju so 90% proletarcev odslovili od novačenja, ker so nezadostno hranjeni. V Nemčiji na stotisoče odslavlajo v najhujšem mrazu iz tovaren. Velike mase stradajo v Angliji. V Franciji se obeta delovnim slojem novo gorje po čisto zavoženi finančni politiki. Mar je misliti, da bodo ti stradajoči milijoni dolgo mirno prenašali svojo usodo? Naj pride Poincaré ali Cachin, nacionalist ali komunist, mase bo treba prejalislej zadovoljiti, treba bo enkrat vse življenje preokreniti, nove temelje družbi postaviti, da enkrat vsega ne uniči en ogromni plamen. Vsa bodočnost sveta je od delovnega ljudstva odvisna. Ali si bral zadnjo številko »Kreuzfahrerjev«?

Fantje, v imenu in duhu Kreka, notri z vso dušo in ljubeznijo v naše delavske vrste!

— X —

Dr. Krek o „klerikalizmu“.

Strah pred avtonomijo je zelo sličen strahu pred volivno reformo za deželni zbor, za katero se je bil boj pred dobrimi 20 leti. V obeh slučajih gre boj proti temu, da bi v domači deželi odločalo domače prebivalstvo. Zato je ob spominu na Kreka umestno, če prinesemo odlomek iz njegovega govora 17. novembra 1905 v kranjskem deželnem zboru. Glasi se:

»Res je, da bi, kakor so sedaj razmere, če bi se sprejela splošna in enaka volivna pravica, pač prišla v večino stranka, kateri jaz pripadam; toda, gospoda, ta večina ne more ostati brez kontrole, in jaz odkrito povem, da ji ne želim samo kontrole po volivcih, ampak tudi po krepko organizirani svobodomiselnih stranki. Jaz želim, da bi ta stranka zasledovala vsako kretanje in brezobzirno ožigosala vsako sled korupcije, ki bi se v naših vrstah pokazala, ker je le na ta način mogoče intaktno, pošteno javno življenje ohraniti. Gotovo je, da mora vsaka stranka propasti, ki ne izvršuje svojih načel, in čim širša je kontrola, tem težavnejša je korupcija. Po splošni in enaki volivni pravici se šele otvori boj, katerega prihodnje zmage nobeden naprej ne ve. Kam se bodo razvijale stranke, ne vem ne jaz ne kdo drugi. Lahko se pri tem ugiba na eno ali na drugo stran. Gotovo je le, če se umeva pod klerikalizmom nadvlada duhovskega stanu, potem je ta nadvlada s splošno in enako volivno pravico že pokopana, ker padejo predpraviče visokega plemstva, in vsled tega se od te strani ni

treba bati nevarnosti. Če pa kdo pod klerikalizmom umeva katoličanstvo, temu seveda more svitati upanje, kakor smo je čuli izražati iz ust gospoda poslanca Hribarja; mogoče je tudi, da mu svita v prihodnosti doba, ko bo vsled višje izobrazbe, vsled večje politične svobode, vsled večje samostojnosti v udejstvovanju političnih pravic izgubil klerikalizem pristašev. Nasproti temu si pa tudi jaz upam prav tako izraziti svojo nado. Če katolicizem potrebuje privilegijev in če je tako slab, da se more vzdržati le ob varstvu države, če je res tak, da nasprotuje svobodni vedi in da onemogočuje človeku, ki hoče svojemu umu dati kolikor mogoče visok vzlet, to stremenje, potem mora propasti in naj propade. Pri tem pa si upam tudi toliko pripomniti, da bo po moji sodbi, čim bolj bo napredovala omika, čim bolj bo napredoval čut za osebno svobodo, tem bolj tudi napredovala potreba, v teh bojih in zmedah zasebnega in javnega življenja, sredi teh labilnih okoliščin, v katerih živimo, iskati večno veljavnih etičnih načel; in kdor jih bo iskal, bo, četudi po dolgem boju, našel, da so ta etiška načela nujno zvezana z religijo, pa tudi, da je ni religije, ki bi tako odgovarjala naravi človeški, kakor je katolicizem. In v tem pogledu v prihodnost vidimo mi zmago svojih idej, ne zmago idej, katere bi kdo s silo vtisnil v srce človeško, ampak zmago, ki bo edino mogoča le na tleh popolne politične svobode.«

DLC.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(V lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“.)

Ljubljana, Miklošičeva cesta 10.

Telefon 470 in 57.

Podružnice: Bled, Celje, Djakovo, Maribor, Novi Sad, Sarajevo, Sombor, Split in Šibenik.

Račun poštino-čekovnega zavoda za Slovenijo št. 11.945, za Hrvatsko št. 39.080.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, daje v najem jeklene shrambe za vrednote, kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge na tekoči račun in na vložne knjižice ter oskrbuje vse bančne transakcije pod najugodnejšimi pogoji. — Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. - Vloge nad 125.000.000 Din.

Pisalni stroji na obroke!

The Rex Co.

Telefon 268. Ljubljana. Gradisce 10.

Ustanovljeno 1852.

TEOD. KORN, Ljubljana

Poljanska cesta št. 8

(prej Henrik Korn).

Krovec, stavbni, galanterijski in okrasni klepar. --- Instalacija vodovodov. --- Naprava strelvodov. --- Kopališke in klosetne naprave. --- Izdelovanje posod iz pločevine za firnež, barvo, lak in med vsake velikosti, kakor tudi posod (škatile) za konzerve.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v posebnem lokalu v tovarni.

Oblastveni koncesijonirani zovod

„PANA“

v Ljubljani, Poljanska cesta 12,

ima sredstvo, s katerim se odpravi pod garancijo najslej tekot tedna vse ščurke, miši in podgane iz kuhinje, sobe, shrambe, kleti, skladišč, hleva, skednja, s polja itd. In to brez vsake nadležnosti in brez vseh posledic. — Naročila se sprejema osebno in pismeno.

Cvetličarna „Nizza“

Ljubljana, Prešernova 30

Dnevno sveže cvetje
na drobno in debelo

Sprejema naročila na šopke,
vence in aranžmaje

Fani Hvala

Domenik Battelino

Tovarna umetnih kamnov

Ljubljana, Slomškova 19

Izdeluje stopnice, teraco tlak, cevi, cementne plošče, nagrobne oklepe in spomenike, stensko oblogo, razne bane ter splošno vsa v to stroko spadajoča dela

Mestna hranilnica ljubljanska

(gradska štedionica) v Ljubljani.

STANJE VLOŽENEGA DENARJA preko 125 milijonov dinarjev ali 500 milijonov kron.

SPREJEMA VLOGE na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugodnejšemu obrestovanju.

ZLASTI PLAČUJE za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem računu najvišje mogoče obresti.

JAMSTVO za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je večje kakor kjerkoli

drugod, ker jamči zanje poleg lastnega hranilničnega premoženja še

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi tega nalažajo pri njej tudi sodišča denar mladoletnih, župni uradi cerkveni in občine občinski denar.

Naši rojaki v Ameriki nalažajo svoje prihranke največ v naši hranilnici, ker je **denar popolnoma varen.**

Najfinejša **kolesa** najfinejša
Es-ka, Torpedo, Jugo Bianchi
najboljši

šivalni stroji
znamke Excella

autopneumatika in material

Vam nudi najceneje

J. Gorec, Ljubljana

Palača Ljubljanske kreditne banke

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti,
priporočamo izvrstno našo
pravo domačo Kolinsko
cikorijo.